

**TRACTATUS
LOGICO-PHILOSOPHICUS**

Ludwig Wittgenstein s-a născut în 1889 la Viena și s-a stins din viață în anul 1951 la Cambridge. Viața și activitatea lui s-au desfășurat alternativ în spațiul cultural și intelectual central-european și în cel anglo-saxon. Astăzi, Wittgenstein este socotit cel mai reprezentativ gânditor al secolului XX, cel puțin în lumea filozofilor de limbă engleză.

Lucrarea sa de tinerețe, *Tractatus Logico-Philosophicus*, folosește instrumentele logicii moderne într-o încercare originală de analiză a limbajului, gândirii și a raporturilor lor cu realitatea. Distincția celebră pe care o face aici între a spune și a arăta exclude orice vorbire cu sens despre frumos, bine sau Dumnezeu.

În scrierile mai târzii, dar mai ales în *Cercetări filozofice*, Wittgenstein reușește ceea ce nici un alt filozof nu pare să fi realizat: o ruptură radicală cu vechiul său mod de a vedea, odată cu inaugurarea unui mod cu totul nou de a practica filozofia. Analiza jocurilor de limbaj în care sînt angajați oamenii și a legăturii lor cu formele de viață în care apar devine un mijloc de catapultare în afara sferei locurilor filozofice comune. Sînt astfel scoase în evidență și denunțate supoziții metafizice care își au originea încă la Platon și stau la baza gândirii europene.

De fapt Wittgenstein imaginează o diversitate de situații ipotetice a căror analiză este menită să favorizeze eliberarea gândirii de automatisme adînc înrădăcinate. Întreprindere cu atît mai fascinantă cu cît pune într-o lumină cu totul nouă frumosul, credința religioasă sau sensul vieții – subiecte asupra cărora se instalase tăcerea.

LUDWIG WITTGENSTEIN

TRACTATUS LOGICO-PHILOSOPHICUS

Ediția a III-a

Traducere din germană
de Mircea Dumitru și Mircea Flonta

Notă istorică și În ajutorul cititorului
de Mircea Flonta

Note
de Mircea Dumitru

HUMANITAS

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

Ludwig Wittgenstein
Logisch-Philosophische Abhandlung
(*Tractatus Logico-Philosophicus*)
© Routledge, 1922, 1999.

All rights reserved.

Authorised translation from the English language edition published
by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

© HUMANITAS, 2001, 2025, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Wittgenstein, Ludwig

Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein;

trad. din germană de Mircea Dumitru și Mircea Flonta;

Notă istorică și În ajutorul cititorului de Mircea Flonta;

note de Mircea Dumitru. – București: Humanitas, 2025

Index

ISBN 978-973-50-8720-3

I. Dumitru, Mircea (trad.; ed.)

II. Flonta, Mircea (trad.; pref.)

1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Cuprins

<i>Cuvînt înainte la ediția a doua</i>	7
<i>Notă istorică</i>	9
<i>În ajutorul cititorului</i>	33
Tractatus Logico-Philosophicus	97
<i>Note</i>	191
<i>Listă de simboluri</i>	206
<i>Indice</i>	209

Cuvînt înainte la ediția a doua

Republicarea traducerii în limba română a unei lucrări atît de aparte, care îl contrariază și îl descumpănește chiar și pe cititorul de filozofie exersat, este un fapt nu numai surprinzător, dar și plin de semnificație. El reprezintă o probă a fascinației pe care continuă să o exercite un text scris acum aproape un secol. Dacă atît de mulți cititori care nu se îndeletnicesc profesional cu filozofia se încumetă să-l citească, ni se pare că decizia noastră de a încadra traducerea cu texte care îl pot ajuta să se orienteze a fost justificată.

Cu ocazia republicării, am întreprins o revizuire cuvînt cu cuvînt a traduceriiⁱ. În această întreprindere, am beneficiat de multe din semnalările și propunerile colegilor noștri Ilie Pîrvu, Cătălin Cioabă și Gheorghe Ștefanov. Le rămînem deosebit de îndatorați. Cu o mențiune specială pentru profesorul Pîrvu, care a lucrat asupra textului ca un nou traducător, semnalîndu-ne scăpări și inexactități și formulînd multe propuneri de îmbunătățire a traducerii. Credem că luarea în considerare și adoptarea sugestiilor domniei sale au contribuit la creșterea calității traducerii noastre. Ne permitem

ⁱ Traducerea a fost făcută după originalul german în forma sa definitivă, așa cum apare în a doua ediție bilingvă a cărții publicate de C.K. Ogden în 1933. Am consultat, de asemenea, cele trei traduceri în engleză realizate de C.K. Ogden și F.P. Ramsey (1922), D. Pears și B.F. McGuinness (1961) și D. Kolak (1998).

să observăm că angajamentul generos al colegului nostru dă o idee despre ceea ce poate oferi colaborarea într-o comunitate profesională a filozofilor. Este o subliniere care exprimă doar palid și convențional aprecierea și recunoștința noastră.

În mod firesc, am profitat de acest prilej pentru a relua și revizui și textele ajutătoare: „Nota istorică“, „În ajutorul cititorului“ și „Notele“ la textul *Tractatus*-ului. Și anume în lumina unei reflecții reînnoite asupra a ceea ce am scris acum mai mult de zece ani, precum și a ceea ce credem că am putut câștiga din preocupări mai recente consacrate înțelegerii personalității și operei filozofice ale lui Ludwig Wittgenstein.

septembrie 2011

Traducătorii

TRACTATUS
LOGICO-PHILOSOPHICUS

DEDICAT
MEMORIEI PRIETENULUI MEU
DAVID H. PINSENT

Motto:
„...și tot ceea ce știm, ceea ce nu am auzit
doar foșnind și vuind, se poate spune în trei cuvinte.“

Kürnberger

Cuvînt înainte

Această carte va fi, poate, înțeleasă doar de acela care a gândit el însuși odată gândurile ce sînt exprimate în ea, sau cel puțin gânduri asemănătoare. – Ea nu este, așadar, un manual. – Scopul ei ar fi atins dacă i-ar produce plăcere cuiva care o citește cu înțelegere.

Cartea tratează problemele filozofice și arată – după cum cred eu – că modul în care formulăm aceste probleme se sprijină pe neînțelegerea logicii limbajului nostru. Întregul înțeles al cărții ar putea fi exprimat aproximativ în cuvintele: ceea ce se poate în genere spune se poate spune clar; iar despre ceea ce nu se poate vorbi trebuie să se tacă.

Cartea vrea, prin urmare, să traseze o graniță gândirii, sau mai degrabă nu gândirii, ci expresiei gândurilor: căci pentru a trasa o graniță gândirii ar trebui să putem gândi ambele laturi ale acestei granițe (ar trebui deci să putem gândi ceea ce nu se poate gândi).

Granița va putea fi trasată, așadar, doar în limbaj, și ceea ce se situează de partea cealaltă a graniței va fi pur și simplu nonsens.

Nu doresc să judec cît de departe merge suprapunerea dintre strădaniile mele și cele ale altor filozofi. Într-adevăr, ceea ce am scris aici nu ridică, cîtuși de puțin, pretenția de noutate în privința problemelor particulare. Și de aceea nici nu indic surse, deoarece îmi este indiferent dacă ceea ce am gândit a fost gândit deja de altul înaintea mea.

Doresc doar să menționez că sînt îndatorat pentru o mare parte din impulsul dat gîndurilor mele operelor grandioase ale lui Frege și lucrărilor prietenului meu, domnul Bertrand Russell.

Dacă această lucrare are vreo valoare, ea constă în două aspecte. Mai întîi, acela că în ea sînt exprimate gînduri, iar această valoare va fi cu atît mai mare cu cît gîndurile sînt exprimate mai bine. Cu cît cuiul este mai bine lovit în cap. – În această privință sînt conștient că am rămas mult în urma a ceea ce este cu puțință. Și aceasta pur și simplu fiindcă puterile mele sînt prea mici pentru atingerea acestei ținte. – Să vină alții și s-o facă mai bine.

Pe de altă parte, *adevărul* gîndurilor comunicate aici mi se pare a fi intangibil și definitiv. Sînt, așadar, de părere că, în esență, am rezolvat problemele în mod definitiv. Și, dacă nu mă înșel în această privință, atunci valoarea lucrării constă, în al doilea rînd, în aceea că a arătat cît de puțin s-a realizat prin faptul că aceste probleme sînt rezolvate.

L. W.
Viena, 1918

- 1* Lumea este tot ceea ce se întîmplă.
- 1.1 Lumea este totalitatea faptelor, nu a lucrurilor.
- 1.11 Lumea este determinată prin fapte și prin aceea că acestea sînt *toate* faptele.
- 1.12 Căci totalitatea faptelor determină ce se întîmplă și, de asemenea, tot ceea ce nu se întîmplă.
- 1.13 Faptele în spațiul logic sînt lumea.
- 1.2 Lumea se descompune în fapte.
- 1.21 Ceva poate să se întîmple sau să nu se întîmple și tot restul să rămîină la fel.
- 2 Ceea ce se întîmplă, faptul, este existența stărilor de lucruri atomare [*Sachverhalte*].¹
- 2.01 Starea de lucruri atomară este o legătură între obiecte (lucruri).
- 2.011 Pentru lucru este esențial să poată fi parte constitutivă a unei stări de lucruri atomare.
- 2.012 În logică nimic nu este accidental: dacă lucrul *poate* apărea în starea de lucruri atomară, atunci posibilitatea stării de lucruri atomare trebuie să fie presupusă deja în lucru.

* Cifrele zecimale, prin care sînt numerotate propozițiile luate separat, indică ponderea logică a propozițiilor, accentul care cade pe ele în prezentarea mea. Propozițiile n. 1, n. 2, n. 3 etc. sînt observații cu privire la propozițiile cu numărul *n*, propozițiile n.m 1, n.m 2 etc. sînt observații la propozițiile cu numărul *n.m*; și așa mai departe.

2.0121 Ar apărea oarecum ca ceva accidental dacă lucrului, care ar putea să existe doar pentru sine, i s-ar potrivi ulterior o stare de lucruri.

Dacă lucrurile pot apărea în stări de lucruri atomare, atunci această posibilitate trebuie să existe deja în ele.

(Ceva de natură logică nu poate să fie doar posibil. Logica tratează despre orice posibilitate, și toate posibilitățile sînt faptele ei.)

Tot așa cum nu putem gîndi obiecte spațiale în genere în afara spațiului și nici obiecte temporale în afara timpului, nu putem gîndi *nici un* obiect în afara posibilității legăturii sale cu altele.

Dacă pot gîndi obiectul în corelația care este starea de lucruri atomară, atunci nu îl pot gîndi în afara *posibilității* acestei corelații.

2.0122 Lucrul este independent în măsura în care poate apărea în toate *stările de lucruri posibile*, dar această formă de independență este o formă a corelației cu starea de lucruri atomară, o formă de dependență. (Este cu neputință ca aceleași cuvinte să apară în două feluri diferite, singure și în propoziție.)

2.0123 Dacă cunosc obiectul, atunci cunosc și toate posibilitățile apariției sale în stări de lucruri atomare.

(Fiecare asemenea posibilitate trebuie să stea în natura obiectului.)

Nu poate fi găsită ulterior o nouă posibilitate.

2.01231 Pentru a cunoaște un obiect nu trebuie, ce-i drept, să-i cunosc însușirile externe, dar trebuie să-i cunosc toate însușirile interne.

2.0124 Dacă sînt date toate obiectele, atunci prin aceasta sînt date și toate stările de lucruri atomare *posibile*.

- 2.013 Fiecare lucru se află, pentru a spune astfel, într-un spațiu de stări de lucruri atomare posibile. Pot să gîndesc acest spațiu ca fiind gol, dar nu lucrul fără spațiu.
- 2.0131 Obiectul spațial trebuie să stea în spațiul infinit. (Punctul spațial este un loc pentru un argument.)
Pata în cîmpul vizual poate să nu fie, ce-i drept, roșie, dar ea trebuie să aibă o culoare: ea este, pentru a spune astfel, înconjurată de spațiul culorilor. Tonul trebuie să aibă o anumită înălțime, obiectul pipăitului o anumită duritate ș.a.m.d.
- 2.014 Obiectele conțin posibilitatea tuturor stărilor de lucruri.
- 2.0141 Posibilitatea apariției sale în stări de lucruri atomare este forma obiectului.
- 2.02 Obiectul este simplu.
- 2.0201 Orice enunț despre ceea ce este complex poate fi descompus într-un enunț despre părțile sale componente și în acele propoziții ce descriu în mod complet ceea ce este complex.
- 2.021 Obiectele constituie substanța lumii. De aceea ele nu pot fi compuse.
- 2.0211 Dacă lumea nu ar avea substanță, atunci faptul că o propoziție are sens ar depinde de faptul că o altă propoziție este adevărată.
- 2.0212 Ar fi atunci cu neputință să se schițeze o imagine a lumii (adevărată sau falsă).
- 2.022 Este evident că și o lume, oricît de diferit gîndită în raport cu lumea reală, ar trebui să aibă ceva comun cu lumea reală – o formă.²
- 2.023 Această formă stabilă constă tocmai din obiecte.

- 2.0231 Substanța lumii *poate* determina doar o formă, și nu însușiri materiale. Căci acestea vor fi prezentate abia prin propoziții – vor fi produse doar prin configurația obiectelor.
- 2.0232 În trecut fie zis: obiectele sînt incolore.
- 2.0233 Două obiecte cu aceeași formă logică – făcînd abstracție de însușirile lor externe – se deosebesc unul de celălalt doar prin aceea că ele sînt diferite.
- 2.02331 Ori un lucru are însușiri pe care nu le are nici un alt lucru, și atunci îl putem distinge fără probleme de celelalte printr-o descriere și putem să-l desemnăm; ori, dimpotrivă, există mai multe lucruri care au toate însușirile în comun, și atunci este cu neputință să indicăm vreunul dintre ele.
- Aceasta deoarece, dacă lucrul nu se distinge prin nimic, atunci eu nu îl pot distinge; căci altfel înseamnă că el este distins.
- 2.024 Substanța este ceea ce subzistă independent de ceea ce se întîmplă.
- 2.025 Ea este formă și conținut.
- 2.0251 Spațiu, timp și culoare (calitatea de a fi colorat) sînt forme ale obiectelor.
- 2.026 Numai întrucît există obiecte poate exista o formă stabilă a lumii.
- 2.027 Ceea ce este stabil, ceea ce subzistă și obiectul sînt unul și același lucru.
- 2.0271 Obiectul este stabilul, ceea ce subzistă: configurația este schimbătorul, variabilul.
- 2.0272 Configurația obiectelor constituie starea de lucruri atomară.
- 2.03 În starea de lucruri atomară obiectele atîrnă unele de celelalte ca și verigile unui lanț.